

Vakıflar Dergisi

Yıl: Aralık 2018 • Sayı: 50

VAKIFLAR DERGİSİ

Yıl:Aralık 2018 - Sayı:50 Hakemli Dergidir.
Haziran ve Aralık olmak üzere yılda iki kez yayınlanır.

TÜBİTAK ULAKBİM
Sosyal Bilimler Veri Tabanı (SBVT) tarafından taranmaktadır.

Sertifika No: 16651

ISSN: 1011-7474

e-ISSN: 2564-6796

Sahibi

Vakıflar Genel Müdürlüğü Adına
Dr. Adnan ERTEM

Yayın Koordinatörü

Rifat TÜRKER

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Mevlüt ÇAM

Yayın Yönetmeni

Mehmet KURTOĞLU

Editörler

Hüseyin ÇINAR, Fatih MÜDERRİSOĞLU

İngilizce Editörü

Miyase KOYUNCU KAYA

Tashih

Hasan DEMİRTAŞ

Dergi Sekreteryası

Hasan DEMİRTAŞ

Yayın Kurulu

Prof.Dr. Mehmet BULUT	İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi
Prof. Dr. Hüseyin ÇINAR	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof.Dr. Yılmaz KURT	Emekli Öğretim Üyesi
Prof.Dr. Mehmet ÖZ	Hacettepe Üniversitesi
Prof.Dr. Ali YILMAZ	Uşak Üniversitesi
Doç.Dr. Miyase KOYUNCU KAYA	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Fatih MÜDERRİSOĞLU	Hacettepe Üniversitesi
Dr. Murat YILMAZ	Ahmet Yesevi Üniversitesi

Yayın Danışma Kurulu

Prof. Dr. Mahmut AK	İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Enver ÇAKAR	Fırat Üniversitesi
Prof.Dr. Abide DOĞAN	Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Géza DAVID	Macar Bilimler Akademisi
Prof. Dr. Abdullah EKİNCİ	Harran Üniversitesi
Prof. Dr. Özer ERGENÇ	Bilkent Üniversitesi
Prof. Dr. Süreyya FAROQHI	Bilgi Üniversitesi
Prof.Dr. Zekeriya KURŞUN	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
Prof. Dr. Mahmut KAYA	Emekli Öğretim Üyesi
Prof.Dr. Yunus KOÇ	Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Heath W. LOWRY	Bahçeşehir Üniversitesi
Prof.Dr. İlber ORTAYLI	MEF Üniversitesi
Prof. Dr. Hüseyin SUBAŞI	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
Prof.Dr. Eugenia KEREMLİ ÜNAL	Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Ayşıl TÜKEL YAVUZ	Emekli Öğretim Üyesi
Prof. Dr. Bahaeddin YEDİYILDIZ	Emekli Öğretim Üyesi
Prof. Dr. Musa YILDIZ	Ahmet Yesevi Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Vefa ÇOBANOĞLU	İstanbul Üniversitesi
Dr. Rhoads MURPHEY	Emekli Öğretim Üyesi
Evangeila BALTA	Ulusal Yunan Araştırma Vakfı / Yunanistan
Mehmet Çetin	Araştırmacı

Yayın ve Danışma Kurullarındaki isimler unvan ve soyadına göre alfabetik olarak sıralanmıştır.

Dergimize gönderilen yazılar, önce yayın kurulunca incelenir ve uygun bulunanlar, değerlendirilmek üzere alanında çalışması ile tanınmış iki hakeme gönderilir. Hakemlerin isimleri gizli tutulur ve raporlar beş yıl süreyle saklanır. Dergide çıkan yazılar kaynak gösterilerek iktibas edilebilir. Yayınlanan yazı, belge ve fotoğrafların her türlü hukuki mesuliyeti yazarına aittir.

Yazışma Adresi:

T.C.
Vakıflar Genel Müdürlüğü Kültür ve Tescil Daire Başkanlığı
Vakıflar Dergisi Atatürk Bulvarı. No: 10 06050 Ulus / ANKARA / TÜRKİYE
Tel: (0312) 5096000 - Faks: (0312) 324 47 22
e-posta: vakiflaryayin@yahoo.com - web: www.vgm.gov.tr

İÇİNDEKİLER / CONTENT

Ahi Evran Vakfı ve Vakfiyelerinin Sosyo-Kültürel Açıdan Değerlendirilmesi	9
An Evaluation of Akhi Evran Waqf and Waqfiyyas from Socio-Cultural Perspective	
Rıfat İlhan Çelik	
Nakşibendîlik'in Anadolu'da Ortaya Çıkışının Belgesi: Şeyh Hâce İshak er-Rumî Vakfiyesi.....	23
A Document for Naqshibandi Emergence in Anatolia: The Waqfiyya of Sheikh Hâce İshak er-Rumî	
Hasan Demirtaş	
Adıyaman Şeyh Abdurrahman Erzincanî Zaviyesi Vakfı	47
Waqf of Adıyaman Sheikh Abdurrahman Erzincani Zawiya	
Bahattin Turgut	
Hüsrev Kethüda Vakfı ve Selanik'teki Gelir Kaynakları.....	65
Waqf of Hüsrev Kethuda and Its Sources of Income in Thessaloniki	
Meryem Kaçan Erdoğan	
Harem-i Hümayun Kethüdası Canfeda Hatun'un Serveti ve Vakıfları	85
Kethuda of The Imperial Harem Canfeda Khatun's Wealth and Waqfs	
Ayşenur Karademir	
Osmanlı Döneminde Cüzzamlıların Tecrit Edildiği Miskinler Tekkesi'nin Konya Örneği.....	117
Konya Example of Lazar House Where Lepers Were Isolated in Ottoman Period	
Hamit Şafakcı	
Berat (Arnavud Belgradı) Vakıfları Üzerine Bir Değerlendirme.....	135
An Evalation on Waqfs of Berat (Albanian Belgrade)	
Mevlüt Çam	
Osmanlı Sonrası Bosna Hersek'te Para Vakıfları	151
Cash Waqfs in Bosnia Herzegovina	
Rahman Ademi	
Aksaray'da Bir Kültür Varlığı: Hacı Gayb Türbesi.....	165
A Cultural Property in Aksaray: Hacı Gayb Tomb	
Zehra Uslu Bülbül	
Giresun Merkezde Yok Olmuş Bir Vakıf Eseri: Sultan Selim (Hüdavendigâr) Camisi	177
A Lost Waqf Monument in Central Giresun: Sultan Selim (Hüdavendigâr) Mosque	
Gazanfer İltar - Mehmet Fatsa	
Tahir Paşa ve Mudanya'daki Eserleri.....	199
Tahir Pasha and His Works in Mudanya	
M. Fatih Müderrisoğlu	

Berat (Arnavud Belgradı) Vakıfları Üzerine Bir Değerlendirme

Mevlüt Çam*

Öz

Berat, diğer adıyla Arnavut Belgradı, günümüzde Arnavutluk'un en önemli tarihi şehirlerinden birisi olup, tarihi dokusunu belli bir oranda günümüze kadar aktarmış bir Osmanlı beldesidir. Diğer Osmanlı şehirlerinde olduğu gibi Berat'ın da şehirleşmesinde Osmanlı vakıflarının büyük katkısı olmuştur.

Çalışmamızda, günümüzde Arnavutluk sınırları dâhilinde bulunan ve belgelerde adı Arnavut Belgradı şeklinde geçen Berat'ta kurulan vakıflara ait vakfiyeler ile vakfiyesine ulaşılamayan vakıf belgeleri incelenerek, Berat'ta kurulan vakıflar ortaya konulmaya çalışılacaktır. Zira Berat, Arnavutluk hudutları dâhilinde en fazla vakıf kurulan şehirlerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeple Berat şehrinde kurulan Osmanlı dönemi vakıflarının bir envanterinin çıkarılarak ortaya konulması Balkan ülkeleri çalışmaları kapsamında büyük önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Berat, Arnavut Belgradı, vakıf, vakfiye, şehirleşme.

An Evalation on Waqfs of Berat (Albanian Belgrade)

Abstract

Berat, also known as Albanian Belgrade, is one of the most important historical cities of Albania and it is an Ottoman town that has conveyed its historical texture to a certain extent till the present day. As in other Ottoman cities, Ottoman waqfs contributed greatly to the urbanization of Berat. In our study, the waqfiyyas and other waqf-related documents belonging to the waqfs established in Berat (named Albanian Belgrade in documents) will be examined so as to reveal waqf institutions. Berat is one of the cities with the highest number of waqfs within the borders of Albania. For this reason, preparing an inventory of the Ottoman waqfs established in the city of Berat is very important within the scope of the studies on Balkan countries.

Key Words: Berat, Albanian Belgrade, waqf, waqfiyya, urbanization.

* Vakıflar Genel Müdürlüğü, Kültür ve Tescil Daire Başkan Vekili; Ankara/Türkiye: m.cam@vgm.gov.tr

Giriş

Osmanlı Döneminde beldelerin fethinden sonra ahalinin yaşamının kolaylaştırılması ve imar çalışmalarının öncelikle yapılması, devletin genel bir politikası halini almıştı. Şehirlerin fethinden hemen sonra yerleşim yerlerinde bulunan insanların ve gelirlerinin kayıt altına alınması için tahrir defterleri ve diğer kayıtlar tutuldu. Fethedilen beldeler kayıt altına alındıktan sonra yerleşim yerleri, kurulan vakıflar eliyle imar edilerek halka sağlık, eğitim, sosyal ve iktisadi alanlarda hizmetler sunuldu. Osmanlı döneminde diğer şehirlerde olduğu gibi şehirleşme serüvenini vakıflar yoluyla tamamlayarak, günümüzde tarihi dokusunu büyük oranda koruyan ve tipik bir Anadolu kasabasını andıran Berat, tarihi süreçte çok sayıda vakfın kurulduğu Balkanlar'daki önemli merkezlerden birisidir.

Sınırlı sayıda da olsa Berat'la ilgili önemli ve değerli çalışmalar bulunmaktadır. Ancak Berat'ta Osmanlı döneminde kurulan vakıflarla ilgili çalışma ise yok denecek kadar azdır. Bu sebeple Berat vakıfları çalışması kapsamında Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivleri ile Topkapı Sarayı Yazma Eserler Kütüphanesi ve Arşivi taranmış olup söz konusu arşivlerden sadece Osmanlı Arşivleri'nde tarihi süreçte Berat'taki vakıflarla ilgili bir takım belgelere rastlanmasına rağmen bu belgeler bir bütünlük arz etmediğinden değerlendirmeye alınmamıştır. Bu sebeple çalışmanın ana kaynakları Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde bulunan Berat ile ilgili vakfiyeler ile vakfiyesine ulaşılamayan ancak vakıf yoluyla vücuda gelen hayrat eserlere ait en derli toplu bilgileri veren *hurufat* ve *hazine* (atik şahsiyet) defterlerinden oluşmaktadır.

Çalışma kapsamında özellikle vakfiyeler kısa bir şekilde de olsa analiz edilerek Berat'ta kurulan vakıfların tarihi süreçte ifa ettiği hizmetler, bu vakıflara ait hayrat eserler, vakıfların gelir kalemleri gibi konular irdelenerek, vakıfların Berat'ın şehirleşmesine, dini, eğitim ve sosyal hayatına katkıları ele alınmaya gayret edilecektir.

1-Berat Sancağı

Osmanlı egemenliğinin Arnavutluk'ta tesis edilmesiyle birlikte diğer Osmanlı şehirlerinde olduğu gibi günümüzde Arnavutluk sınırlarında kalan şehirlerde de siyasi, ekonomik, kültürel, sosyal ve dini gelişmelerde önemli değişim ve dönüşüm yaşanmıştır. Şehirlerin çoğu Osmanlı Devleti'nin Arnavut topraklarında kurduğu çeşitli idarî ve askerî birimlerin (sancak, kaza, nahiyeye) merkezlerine dönüştürülmüştür. (Duka, 2003: 21)

Berat, şehir olarak M.Ö. 313-310 yıllarında kurulmuş olup, Dasarta Kale'nin şehri olarak, Kassande kralı tarafından Antipatreia olarak adlandırılmıştır. Romalılar ve Bulgarlar tarafından da işgal edilen şehre Bulgarlar tarafından Belgrad (Белград, Белиград "Beyaz Kale/Şehir") ismi verilmiştir (Kiel, 1990: 48). Berat, *-Bart/Bardh- Beyaz* sözcüğünden gelir; Berat ismi daha sonra *Peterabla* (Beyaz Taş) olarak değiştirilmiştir. Slav dilinde kalenin adı *Bellagrita* ya da *Belgrata* olarak bilinir. Berat, Bizans İmparatorluğu döneminde Yunan halk dilinde *Velegrad* (Βελέγραδα) olarak adlandırılmıştır (Durmuş, 2016: 96).

Evliya Çelebi; "Devlet-i Âli-i Osman'da hâlâ dört adet kal'a-i Belgrad nâm sûr-ı benâm var. Evvelâ biri Tuna Nehri kenarında Tuna Belgradı, biri Budin serhaddinde Budin'e bir merhaleden ziyâde uzak Üstolni Belgradı, biri Erdel Belgradı ve biri de Arnavud Belgradı'dır" (Kahraman, 2003: 299-305) diyerek Osmanlı coğrafyasında dört adet Belgrad adıyla anılan yerleşim yeri olduğunu kaydeder ki, arşiv belgeleri de bunu teyit etmektedir.

Osmanlı döneminde toplumsal, ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmenin özellikleri açısından en tipik şehirlerden birisi olan Berat diğer adıyla Arnavut Belgradı, Adriya Denizi'ne dökülen Semen (Semeni) Nehri'nin Osum (Usumi) kolu üzerinde ve Tomorrit Dağı'nın batı eteklerine kurulmuştur. Şehrin üst kısmında 19. yüzyıla kadar stratejik önemini korumuş olan bir kale yer alır. Havası ağırca ise de etrafında bağ ve bahçe çoktur (Giray, 1992: 473-475).

Resim 1. Berat şehir manzarası.

Sancak merkezi de olan Berat'a 19. yüzyılda Premedi, Avlonya, Eğri, Delvina gibi kazalar bağlıdır (Ayverdi, 2000: 406). 1417 yılında Osmanlı topraklarına katılan Berat'ta dini yapıların yanı sıra çok sayıda sivil mimari örnekleri de bulunmaktadır. Şehirde çok sayıda Osmanlı evi bulunması nedeniyle "Bin Pencere Şehir" olarak da anılmaktadır (Uçar, Konak, 2015: 247).

Osmanlı vesikalarından elde edilen verilere göre Ohri ve Elbasan sancaklarına dâhil edilen bazı orta Arnavutluk bölgeleri ve kentlerinde İslamlaşmanın boyutları o kadar ileriye gitmişti ki, buraların Hıristiyan halkı hemen hemen tümüyle İslam dinine geçmişti. Bunun dışında 18. yüzyılda Güney Arnavutluk bölgelerindeki Hıristiyan nüfus arasında İslamlaşma hızla artmaya başlamıştı. 1735-40 yılları arasında Avlonya, Berat ve çevrelerindeki köylerde yerleşik Hıristiyanların İslamiyet'e geçtikleri bildirilmektedir (Duka, 1991: 63). Evliya Çelebi'ye göre 30 mahalle ve 5000 haneden oluşan şehirde 10 mahalle Hıristiyan, 1 mahalle Yahudi ve 19 mahalle Müslüman sakinler tarafından iskân edilmişti. Ayrıca şehir 30 mihrap, 17 mescit ve 13 cami ihtiva etmekteydi (Kiel, 1990: 50).

2-Berat (Arnavut Belgradı) Vakıfları

Vakıflar Genel Müdürlüğü Vakıf Kayıtlar Arşivi (VG-MA)'nde yapılan araştırmada; Berat ile ilgili 18 adet vakfiye kaydı ile vakfiyesine ulaşılamayan vakıf hayrat eserlere ait çok sayıda belge tespit edilmiştir. Berat'daki vakıflarla ilgili en önemli ve toplu bilgileri veren "hurufat" ve "hazine (atik)" defterleridir. Esas itibarıyla ruznamçe kayıtları olan ve yerleşim yerine göre Arap harfleri ile alfabetik olarak tanzim edilmesi sebebiyle *hurufat* adı ile de anılan ruznamçe kayıtlarında, vakıf hayrat eserlere yapılan görevli atamaları, vakıf hayratlar üzerinde tarihi süreçte meydana gelen değişiklikler (mescide minber konulması, hayrat eserin genişletilmesi ve tamiri, vakfın akarları vs.) ile vakfın geliri veya vakıf üzerindeki muhtelif uygulamalarla ilgili önemli bilgiler yer almaktadır. Dolayısıyla hurufat defterleri bu özellikleri itibarıyla vakıf çalışmalarında ayrı ve özel bir öneme sahip bulunmaktadır.

Berat ile ilgili olarak Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde tespit edilen 18 adet vakfiye haricinde, Osmanlı Arşivleri, Topkapı Sarayı Arşivi, Süleymaniye ve bağlı yazma eserler kütüphaneleri gibi kurumlarda başka bir vakfiye kaydına rastlanılmamıştır. Çalışmamızda ana kaynak, Vakıflar Genel

Müdürlüğü Arşivi'nde bulunan vakfiye defterleri ile Berat'ın yer aldığı hurufat defterleridir. Yapılan inceleme sonucunda tespit edilen vakfiyelerin tablo üzerinde analiz ve değerlendirilmesi yapılacak olup, vakfiyesi tespit edilemeyen vakıflar ve vakıf hayrat yapılar ise tabloda vakıf/hayrat isimleri, bulunduğu yer kaza/köy, vakfın veya eserin anıldığı farklı isimler gibi bilgilere yer verilmiştir.

2.a. Vakfiyesi Tespit Edilen Vakıflar

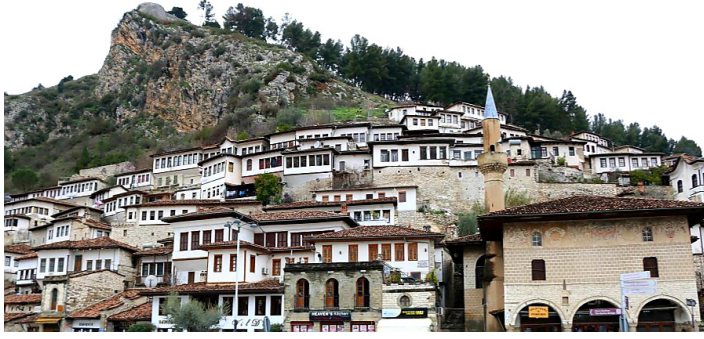
Vakfiyeleri genel olarak tetkik ettiğimizde; vakıf kurucularının Berat'ta hayrat olarak üç medrese, bir darulkurrâ, bir mektep, bir misafirhane, bir kütüphane, bir muallimhane, iki Halvetî Tekkesi, iki Celvetî Tekkesi, iki Kadirî Tekkesi ile üç adet mescid/cami'yi hayrat olarak inşa ve ihya eylediğini, kendilerinden önce başka vakıf kurucuları tarafından yaptırılan hayrat eserleri yaşatmak için akar vakfettiklerini, görevli ücretleri ile eserlerin bakım onarım masraflarını karşıladıkları ve eğitime son derece önem verdiklerini görmekteyiz (Bkz. Tablo 1).

Berat'ta dikkati çeken diğer bir durum ise birbirine yakın ve belli bir noktadan sonra silsileleri dahi benzer olan tasavvuf kollarının Berat bölgesinde etkin olması hususudur. Zira belgeler bize Kadiriyye, Halvetiyye ve Celvetiyye'ye ait Berat'ta ikişer adet tekke bulunduğunu göstermektedir. Özellikle Celvetiyye koluna ait Şeyh Bayezid Zaviyesi kurucusu Şeyh Bayezid'in Üsküdar'lı Aziz Mahmud Hüdaî hazretlerinin halifelerinden olduğu belgelerde sık sık vurgulanmaktadır. Vakfiyesine ulaşılamayan vakıflar içerisinde yine bu tekkelerden ayrı beş tekke daha zikredilmektedir. Belgelere dayanarak Berat'ta toplam on bir adet tekke olduğunu söyleyebiliriz.

Vakfiyeler eserler üzerindeki tarihi süreçteki değişim, dönüşüm, yeniden ihya ve inşa gibi değişimleri ortaya koyan belgelerdir. Burada bir örnek vermek gerekirse; Babakadı Mahallesi'nde bulunan ve İbrahim Paşa tarafından yaptırılan, ancak kullanılmayacak derecede harap olan caminin (Bekârlar Camii),¹ vâkıfın oğlu Süleyman Paşa tarafından yeniden inşa ve ihya edildiği vakfiyesinde belirtilmektedir (VGMA, d. 147: 147, sıra: 48).

1 Ayverdi'nin eserinde Binar Camii olarak geçen cami bu olmalıdır. Zira, Binar ve Bekar Osmanlıca'da aynı şekilde yazılan kelimelerdir.

Resim 2. Bekârlar Camii ve Berat şehrinden bir kesit.

Berat'ta kurulan vakıfların şartlarına ve hizmetlerine bir göz attığımızda, dini, eğitim amaçları haricinde;

a- Çeşme, sebil yapımı ve tamiri

b- Kaldırım yapımı ve tamiri

c- Köprü yapımı ve tamiri

d- Saat tamiri (saat kulesi tamiri)

e- Temizlik hizmetleri

f- Gelip geçen, yolu düşen misafirlerin konaklama ve yeme içme ihtiyaçlarının karşılanması

g- Fakir ve gariplere yardım

gibi çok sayıda sosyal hizmeti de ifa ettiğini görmekteyiz.

2.b. Vakfiyesine Ulaşılamayan Vakıflar

Kiel Evliya Çelebi'den nakille Müslümanların iskân edildiği 19 adet mahallenin 30 mihrap, 17 mescit ve 13 cami ihtiva ettiğini belirtmektedir. (Kiel, 1990: 50). Ancak vakfiyesi veya vakıf kaydına ulaşılabilen vakıf belgelerine göre şehirde yirmi beş adet cami ve mescit, on bir adet tekke/zaviye ile beşi medrese, üçü mektep, biri darulkurrâ, biri muallimhâne, biri kütüphane olmak üzere on bir adet eğitim kurumunun varlığı tespit edilmiştir (Bkz. Tablo1-2). Burada özellikle cami/mescit kayıtları ile ilgili rakamlar birbirine yaklaşık olup, Evliya Çelebi'nin döneminden sonra da bazı mescitlerin inşa edildiği belgelerden anlaşılmaktadır.

Ayrıca çalışmamızın ana kaynaklarından olan hurufat (ruznamçe, hayrat eser görevli ataması) kayıtları ve hazine (atik) defterlerde hayrat eserlerin

bakım onarımları veya değişimleri ile ilgili önemli ipuçlarına ulaşmaktayız. Karakasım Mahallesi'nde bulunan ve tarihi süreçte tamamen harap olan caminin Zübeyir b. Feysi tarafından yeniden yapılarak ve minber konularak cami halini aldığını, Sultan Bayezid Camii'nin Sadrazam Mehmed Reşid Paşa tarafından tamir edildiğini, Babakadı Camii'nin İbrahim Paşa tarafından yenilendiğini belgelerden öğrenmekteyiz.

Özellikle Sultan Bayezid Camii ile Uzkurlu Ahmed Bey Külliyesi'nin Berat'taki en önemli eserlerden olduğu hususunda belgeler bize mühim bilgiler vermektedir. Ayverdi, Evliya Çelebi'ye dayandırarak caminin kale haricinde, uzun minareli, üç kapılı geniş bir revak sundurması olduğunu ve caminin 1780-1790'larda bir tamir gördüğünü Kiel'in bir notuna istinaden Oktay Aslanapa'nın bildirdiğini aktarır (Ayverdi, 2000: 407). Bir hurufat kaydında yer alan "Merhûm Sultan Bayezid Câmî-i Şerîfi Sadrazam ve Serdâr-ı Ekrem Mehmed Reşid Paşa hazretlerinin fermân buyurdıkları vechile bu defa müceddeden binâ ve ihyâ olunub" (VGMA, d. 1185: 444) ifadesi tamiratın Sadrazam Mehmed Reşid Paşa döneminde onun emriyle yapıldığını göstermektedir. Evliya Çelebi'ye göre camiye ilaveten Sultan Bayezid'in bir medrese ve imareti dahi bulunmaktadır (Kahraman, 2003: 301-302). Medrese yaklaşık sekiz metre ölçüsünde kare formunda usta taş işçiliği ile inşa edilmiştir ve küçük bir Arnavut camisini andırmaktadır (Kiel, 1990: 62).

Kiel'in naklettiğine göre şehrin en merkezi yerinde ana meydana konuşlanan II. Bayezid Camii ülkenin en büyük camisidir. (Kiel, 1990: 55). Bunun haricinde kale içinde de başka bir Sultan Bayezid Camii bulunmaktadır. Evliya Çelebi'de bahsedilen

camii günümüzde mevcut değildir (Kiel, 1990: 74). Bununla birlikte hurufat kayıtlarında adı geçen "Sultan Fatih Camii"nin Evliya Çelebi ve Kiel tarafından adından bahsedilen Hünkâr/Fethiye Camisi olduğu değerlendirilmektedir. Zira hurufat kayıtlarında "Sultan Fatih Camii"nin kale içinde olduğu

belirtilmektedir. Diğer taraftan Kaplanzâde İbrahim Paşa'nın 1797 tarihli vakfiyesinde kale içinde bulunan "Fatih Sultan Mehmed Camii"nin tamirinin yapılması şartı, her ne kadar Evliya Çelebi ve Kiel'in çalışmasında zikredilmese de bu caminin mevcudiyetini ortaya koymaktadır.

Resim 3. Berat Sultan Bayezid Camii

Şehrin en önemli diğer bir vâkîfı Uzkurlu Ahmet Bey'in vakfiyesine rastlanılamamakla birlikte hurufat ve diğer vakıf kayıtlarında Uzgurzâde Ahmed Bey Camii Vakfı (VGMA, d. 725: 321), Kurşunlu Camii (VGMA, d. 1185: 434), Uzgurzâde Ahmed Bey Dekakin Vakfı (VGMA, d. 403: 247), Uzgurzâde Ahmed Bey Tekkesi (Kurşunlu Camii Yanında) (VGMA, d. 403: 248), Uzgurzâde (İzgurzâde) Ahmed Bey Mektebi (VGMA, d. 1185: 436) gibi kayıtlara sıkça rastlanması yapının bir külliye halinde inşa edildiğini ve şehrin en önemli yapı manzumelerinden birisi olduğunu ifade etmektedir. Evliya Çelebi, caminin merkezde olduğu medrese, mektep, imaret ve hamamın tamamı kurşunla örtülü olduğundan ve bu hayrat yapılarına ilaveten bir imarettten de bahseder. (Kahraman, 2003: 301; Kiel, 1990: 66).

Bunlara ilaveten Evliya Çelebi Berat'ta Bayezid Han, Uzkurlu ve Aziz Efendi imaretlerinden bahseder. Ancak kayıtlarda sözü edilen imaretlere ait kayıt bulunmamasına karşın, Aziz Efendi Tekkesi'ne ait belgelerden, tekkeye gelip giden veya bir şekilde yolu düşen insanlara yeme içme ve konaklama hizmetinin verildiği ve tekkenin imaret işlevini

de yerine getirdiği anlaşılmaktadır (Kahraman, 2003: 302). Bayezid Camii ve Uzkurlu Külliyesi müştemilatında zikredilmemekle birlikte Osmanlı vakıf sisteminin hizmet ve uygulamaları göz önüne alınacak olursa, her iki külliye de imaretlerin veya aşevlerinin bulunduğu değerlendirilmektedir.

Burada zikredilmesi gereken hususlardan birisi de Berat'da çok sayıda tekkenin bulunmasıdır. Vakfiye ve hurufat kayıtlarına göre bu tekkelerden iki adedi Halvetî, iki adedi Celvetî, iki adedi kadiri tekkesi olup, diğer tekkelerin bağlı bulunduğu tarikat kollarına ait bilgiye ulaşılamamıştır. Bu tekkelerden en önemlisi şehir merkezinde Mangalem mahallesinde Sultan Bayezid Camisi ile Hacı Sinan Medresesi'nin de içerisinde bulunduğu bahçenin doğu kısmında yer alan Şeyh Hasan Halveti Tekkesidir. Semahane giriş kapısı üzerinde bulunan kitabeden anlaşıldığı kadarıyla, yapı H. 1196/M. 1785 yılında Kurt Ahmed Paşa tarafından Celvetî tekkesi olarak yapılmıştır (Kiel, 1990: 62). Kiel, Babinger ve Ekrem Bey Vlora'yı kaynak göstererek tekkenin Şeyh Hasan ve Halveti Tarikatı mensupları için yaptırıldığını yazar. (Uçar,

2017: 529). Dervishi, tekkenin XV. yüzyıl sonunda yapıldığını ancak yıkılarak yerine 1782 yılında Kurt Ahmed Paşa tarafından aynı yere tekrar yapıldığını yazmakta ve H. 1196/M. 1785 yılını kitabe ve süsleme tarihi olarak vermektedir (Uçar, 2017: 529).

Üsküdarlı Aziz Mahmud Hüdai'nin halifelerinden olduğu belirtilen Şeyh Bayezid Tekkesinin Bayezid Camii civarında olduğu belgelerde sıkça zikredilmekte olup, bu durum Şeyh Hasan tarafından 15. Yüzyıl sonlarında Halvetî Tekkesi

olarak inşa edilen zaviyenin, Kurt Ahmed Paşa tarafından yeniledikten sonra Celvetî Tekkesi olarak hizmetini ifa ettiği ihtimalini akla getirmektedir ki, tekkenin Celvelilere ait olduğunu belirten kitabe de bunu teyit etmektedir. (Tütüncü, 2017: 135-137). Ayrıca 1242/1826 tarihli Kaplânzâde Süleyman Paşa vakfiyesinde tekkenin Sultan Bayezid Camii civarında olduğunun ve Aziz Mahmud Hüdai Hz. Hulefasından Şeyh Bayezid Tekkesi olarak belirtilmesi ve tekke dervişleri için vakıftan tahsisat yapılması da tekkenin bir Celvetî Tekkesi olduğunu ortaya koymaktadır.

Resim 4. Şeyh Hasan Halvetî Tekkesi.

Ayrıca Şeyh Hasan Halvetî Tekkesi Arnavutluk'ta Osmanlı döneminden günümüze kadar süsleme ve duvar resimleri ile ayakta kalmış nadir eserlerden birisidir. Aynı zamanda tekke içerisindeki süsleme ve bezemeler açısından İstanbul örneklerinden farklı

bir üslup ile yapılmış olup, daha çok Batı Anadolu ve Balkanlar'daki diğer bezeme örnekleri ile teknik ve üslup açısından benzerlikler göstermektedir (Uçar, 2017: 532).

Resim 5. Şeyh Hasan Halvetî Tekkesi tavan süslemelerinden bir detay.

Ayrıca belgelerde eğitim veya dini hizmetlerin yerine getirilmesi amacıyla çok sayıda vâkif tarafından akar, hayrat veya nukut vakıfları kurulduğunu görmekteyiz.

Coğrafi yönleriyle pek mümkün olmasa da, kasabada bulunan şirin evleri ve mahalle yapısı itibariyle Anadolu'da Safranbolu'yu andıran küçük bir kasaba olan Berat'ın şehirleşmesinde ve önemli bir yerleşim yeri olmasında vakıfların büyük katkısı olmuştur. Günümüzde özellikle Kaleiçi'nde Sultan Bayezid Camii, Kadri Paşa Damadı İbrahim Paşa Mescidi, Osom (Usumi) Nehri kenarında kasabanın ana caddesi konumunda olan güzergâh ile Hisaraltı denen ve Evliya Çelebi'ye göre en meşhurları Muradçelipa, Uzgurlu, Hünkâr, Vakıf, Babakadı, Paşmakçılar, Akmescid, Eskipazar, Güngörmez mahalleleri olmak üzere toplam 30 mahalleden müteşekkil (Kahraman, 2003: 304) olan kasabada bulunan Sultan Bayezid Camii Külliyesi, Hacı Sinan Medresesi, Şeyh Hasan Efendi Halveti Tekkesi, Kaplanzâde İbrahim Paşa Camii, Süleyman Paşa Camii gibi mahallince oldukça meşhur vakıf eserlerin kasabaya ayrı bir görsel güzellik kattığı gibi, şehre dini, iktisadi anlamda büyük katkıları olmuştur.

2.c. Köylerdeki Vakıf Eserleri

Hurufat (ruzname) ve hazine (atik şahsiyet) defterlerindeki kayıtlarına göre 68 adet köyde 73 adet vakıf eser tespit edilmiş olup, bunlardan 64 adedi camii, 6 adedi mescid, 2 adedi tekke ve 1 adedi ise vakıf şeklinde belirtilmekle birlikte akar veya hayratından söz edilmemektedir (Bkz. Tablo 3). Bu köylerden Dogtas köyünde bir mescit bir cami, Drenove ve Korpan köylerinde ise ikişer adet cami olduğu kayıtlardan anlaşılmaktadır. Köylerden Petderhondi ve Bobrad köylerinde birer tekke bulunduğu anlaşılmakla birlikte tekkelerin hangi tarikat koluna ait olduğu hakkında malumata rastlanılmamıştır. Hurufat kayıtlarında geçen köyler Halil İnalçık tarafından yayınlanan "Sûret-i Defter-i Sancak-i Arvanid" kitabında geçen Berat'a bağlı 122 adet köy ile karşılaştırılmış 30 adedi söz konusu kitapta (İnalçık, 1987: 55-75) yer almakla birlikte diğer 38 köye ait herhangi bir kayda rastlanılmamıştır. 1311 Numaralı Yanya Salnamesi'ne göre ise Berat'a bağlı 1 nahiye ile 218 köy bağlı bulunmaktadır (Ağanoğlu, 2013: 21). Bu durum muhtemelen yeni yerleşime açılan köyler veya tarihi süreç içerisindeki değişiklik gösteren idari tak-

simattan kaynaklanmaktadır. Diğer köyler ise yöre ağızları ve Osmanlıca okuma kurallarına göre en doğru haliyle okunmaya çalışılmış olup yerel lokalizasyon çalışması yapılmamıştır. Bu köylerle ilgili diğer bir husus ise fetihten sonraki tarihi süreçte iskâna açılan Müslüman köyleri olma ihtimalidir.

Sonuç

Vakfiyeler ve vakıf kayıtları, tabiat olarak kendine has bir güzelliği bulunan Arnavut Belgradı nâm-ı diğer Berat'ın şehirleşmesine katkısını açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Zira vakıf eserler bir gerdanlık gibi bu küçük Balkan şehrini donatmıştır. Mimari ve estetik olarak aklı selim, kalb-i selim ve zevk-i selim'in bir tezahürü olarak meydana gelen vakıf eserlerinin şehre ayrı bir ruh kattığı da yadsınamaz bir gerçektir.

Evliya Çelebi Berat'ı tasvire başladığı kısımda Berat için "Der ta'birât-ı sevâd-ı mu'azzam dâr-ı cihâd, ya'nî kal'a-i irem-âbâd, Belgrad-ı hurrem-âbâd" ifadelerini kullanarak şehrin zarafetini ve güzelliğini ortaya koymaktadır (Kahraman, 2003: 299).

Yine Evliya Çelebi, Hisariçini (Kaleiçi) anlatırken, burada 200 civarında hane bulunduğu, ahalisinin çoğunu Hristiyanların oluşturduğu ve Hisar içerisinde bulunan Sultan Bayezid Camii'nin cemaatsiz ve harap olmaya yüz tuttuğu, aşağı hisar kısmının ise nehrin hemen yanında yer aldığından burada ise yetmiş seksen hane ile kazancılar çarşısı ve dükkânların mevcut olduğundan bahseder (Kahraman, 2003: 300). Ancak şehrin varoşunu Usumi nehri kenarında "bağ u gülistanlı, müşebbek bostanlı, müzeyyen, ince ve zarif işçiliği olan kiremit örtülü beş b. adet kargir binalı yedi adet tepelerde saray misali havuzları bulunan konaklar"ın yer aldığı bir yerleşim yeri olarak vafeder (Kahraman, 2003: 300-301).

Bir an için Berat şehrinde Osmanlı vakıf eserleri ve tipik bir Anadolu kasabasını andıran çift katlı Osmanlı dönemi evlerinin olmadığını düşünelim, geriye sadece küçük, izbe bir köyü andıran bir yerleşim yeri kalır. Şehirlere ruh veren şüphesiz şehrin barındırdığı eserlerdir.

Sonuç olarak Osmanlı'nın diğer yerleşim yerlerinde olduğu gibi Berat'ın da şehirleşmesinde vakıfların büyük rolü olduğu görülmektedir. Ayrıca incelememize konu olan vakfiyeler, hazine (atik) kayıtları ve hurufat belgeleri, Berat ve köylerinde çok sayıda vakıf kurulduğunu, bu vakıfların yöre-

nin İslamlaşmasında ve imarında önemli hizmetleri ifa ettiklerini göstermektedir. Bölgede çok sayıda tekkenin bulunması bu hizmetlerin dini ve ruhi yönünü de ortaya koyması açısından oldukça önemlidir.

Bir vakfın ana belgesi konumundaki vakfiyeler haricindeki belgelerin incelenmesi; vakıf akar ve hayratının değişim, dönüşüm, tamir ve genişletme gibi geçirdiği tarihi süreci ortaya koyan belgeler olduğundan, yapılan araştırmaların bir bütün halinde araştırılarak sunulması gerekmektedir.

Bu çalışmada sadece Berat merkezinde kurulan vakıflar ve vakıf eserler incelemeye konu olmuştur; özellikle hurufat ve hazine (atik şahsiyet) kayıtları

Berat'a bağlı çok sayıda köyde mescid, cami, tekke, köprü, türbe gibi hayrat yapılarında bulunduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla köylerde bulunan vakıf ve vakıf eserlerinde çalışılması ve ortaya çıkarılması dini, kültürel ve sosyal tarih açısından büyük öneme sahiptir.

Ayrıca bu tür çalışmalar yapılırken, yerel uzmanlarla birlikte çalışılması yer, mekân, isimlerinin doğru olarak ortaya konulması, Osmanlı dönemindeki idari yapının tam olarak çıkarılması, yerel lokalizasyon çalışmalarının, merkezi arşivlerdeki belgelerin taranması ve belgeye dayalı doğru bilgilerin bilimsel bir şekilde ortaya konularak aktarılması gereklidir.

Kaynaklar

1- Arşiv Kaynakları

VGMA Defter (VGMA, d.): 401, 403, 404, 405, 623, 624, 627, 629, 652/2, 668, 725, 738, 744, 987, 988, 1185, 1206, 1220.

2- Araştırma ve İnceleme Eserler

Ağanoğlu, Yıldırım (2013). *Bağcılar'dan Berat'a*. Bağcılar Belediyesi. İstanbul.

Ayverdi, Ekrem Hakkı (2000). *Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri Bulgaristan Yunanistan Arnavutluk IV. Kitap*. İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul.

Duka, Ferit (1991). "XV-XVIII. Yüzyıllarda Arnavut Nüfusunun İslamlaşması Süreci Üzerine Gözlemler". *OTAM*. II. Ankara. s. 63-71.

Duka, Ferit (2003). "Osmanlı Döneminde Arnavut Şehri Berat Örneği (16-18. Yüzyıl)". *Rumeli Kültürü*. IV. İstanbul.

Durmuş, Oğuzhan, Rijete Simitçiu (2016). "Arnavutluk Berat Vilâyetinde Yer Adları (Sûret-i Defter-i Sancak-i Arnavid'e Göre)". *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*. C. V, s. 91-102.

Giray, Muhteşem (1992). "Berat". *TDVİA*. C. 5. İstanbul. s. 473-475.

İnalçık, Halil (1987). *Hicri 835 Tarihli Suret-i Defter-i Sancak-ı Arnavid*. TTK, Ankara.

Kahraman, Seyit Ali vd. (2003). *Evlîya Çelebi Seyahatnamesi*. C. 8, Yapı Kredi Yayınları. İstanbul.

Kiel, Machiel, (1990). *Ottoman Architecture in Albania 1385-1912*. IRCICA. İstanbul.

Tütüncü, Mehmet (2017). *Corpus of Ottoman Inscriptions From Albania and Montenegro*. Sota, Haarlem/ Netherlands.

Uçar, Metin, Ruhi Konak (2018). "Berat Şehrinde Osmanlı Döneminden Kalan Duvar Resimli Bir Ev". *The Journal of Academiz Social Science Studies*. S. Number 38, p. 247-257.

Uçar, Metin (2017). "Berat Şeyh Hasan Halveti Tekkesindeki Resimli Bezemeler". *The Journal of Social And Humanities Sciences Research*. S. Number: 4, p. 528-536.

EKLER:**Tablo-1. Vakfiyesi Tespit Edilen Vakıflar**

No	Vakıf Adı	Tarih	Hayrat	Akar
1	Salih Bey b. Hasan Paşa (VGMA, d. 623: 272)	6 Receb 1090/ 13 Ağustos 1679	Muradçelebi Mahallesinde Amcası Hüseyin Paşa'nın camisinin kible tarafında eşi Ayşe Hanım'la birlikte yaptırdığı on oda, bir derslane ve bir adet Dârulkurra olan bir Medrese	80.000 akçe
2	Ayşe Hatun b. Mahmud Paşa (VGMA, d. 623: 292)	6 Receb 1090/ 13 Ağustos 1679	On oda, bir derslane ve bir adet Dârulkurra olan bir Medrese	100.000 akçe
3	Halvetiyye Şeyhi Musa b. Ali (VGMA, d. 624: 234)	Evâil-i Zilhicce 1103/ 14-23 Ağustos 1692	Karakasım Mahallesinde üç oda ve bir semahhâne olan tekke (Halvetiyye Tekkesi)	
4	Uzun İmam Hasan Efendi (VGMA, d. 624: 282)	5 Receb 1105/ 2 Mart 1694	Mandal Mehmed Bey mahallesinde bir mescid	Mescidin yanında bir adet bahçe
5	Ayşe Hatun b. Mehmed Paşa (VGMA, d. 623: 300)	24 Zilkade 1112/2 Mayıs 1701	Hüseyin Paşa Camii Haricinde Dârulkurrâ	75.000 akçe
6	Hüseyin Paşa b. Kaplan Paşa (VGMA, d. 623: 300)	10 Cemâziyelâhir 1121/18/07/1709	Cami-i Atik Mahallesinde Celvetiyye Zaviyesi ve Mektep	Arnavut Belgradında 18 adet dükkan, Malakas Nahiyesi Bovan köyünde değirmen, 40.000 akçe
7	Hüseyin Paşa b. Kaplan Paşa (VGMA, d. 987: 283)	Evâhir-i Cemâziyelâhir 1121/27-Ağustos-5 Eylül 1709	Cami-i Atik Mahallesinde Halvetiyye Zaviyesi ve Mektep	Malakas Nahiyesi Bodi köyünde çatlı değirmen
8	Ali Bey b. Mehmed Bey(Maçobeyzâde) (VGMA, d. 623: 134)	Gurre-i Receb 1123/15 Ağustos 1711	Kadiri Tekkesi olarak kullanılmak üzere Atik (Babakadı) Mahallesinde üç oda, bir semahhâne, bir mutfak, tuvalet, su ve havlusu bulunan bir menzil.	
9	Mehmed Efendi b. Yakub (VGMA, d. 623: 239)	Evâil-i Cemâziyelevvel 1129/13-22 Nisan 1717		40.000 akçe (Paranın geliri Hüseyin Paşa Camii Hatibi görevi için sarf olunacaktır).
10	Derviş İsmail Paşa b. Mahmud Paşa	Receb 1161/Haziran-Temmuz 1748	Mahmut Paşa'nın yaptırdığı caminin yanında zaviye (Celvetiyye Zaviyesi). On adet derviş odası. (Zaviye'de şeyh efendi, dervişler, gelip geçen misafirler kalacaklardır). Annası Rabia Hatun'un yaptırdığı medresenin, Akçahisar'da Sarı Saltuk Türbedarı giderlerine sarf olunacaktır.	Arnavud Belgradda çok sayıda değirmen ve civar köylerinde çiftlikler, çiftlik evleri, yurt yerleri, bağ, bahçe, bostan. 20.000 kuruş.

11	Hatice b. Mehmed Paşa (İsmail Paşa Zevcesi) (VGMA, d. 738: 31)	Muharrem 1162/ Aralık-Ocak 1748- 1749	İsmail Paşa'nın yaptırdığı zaviyenin avlusunda kütüphane.	Arnavud Belgrad'ın bazı köyleri, Avlonya ve civarında Esgervâtime ve Radmi ve Cevherine ve Meşe ve Puşkupi ve Silince ve Topoluca ve Tokat ve Zanşib ve Levike ve Kamanıçe ve Pelçe ve Gola ve Mağnat köylerinde çok sayıda çiftlik, mera, çiftlik evi, anbar ve bahçeler, bostanlar, zeytin ağaçları ve 2966 koyun.
12	Silahdar Mehmed Ağa b. Hüseyin (VGMA, d. 627: 266)	1175/1762	Güngörmez Mahallesinde Zaviye/Tekke (Halvetiyye Tekkesi), Mahalledeki Mescidin tamiri, Kirdun köyü kaldırımı tamiri. -Vakfiyede Muallimhane geçmemekte ancak diğer vakıf belgelerinde muallimhanesi olduğu kayıtlıdır (VGMA, d. 668: 235). Es-Seyyid İbrahim Paşa Kethüdası Mehmed Ağa b. Hüseyin Vakfı (Değirmen, Zeytin Ağacı ve Bağ Vakfı) (VGMA d. 725: 323)	Rosguç Köyü sınırında Bala adlı bir çatı altındaki iki göz değirmen,
13	İbrahim Paşa b. Mehmed Paşa (Kaplanpaşazâde) (VGMA, d. 744: 10)	Evâhir-i Rebîulevvel 1212/12-21 Eylül 1797	-Kale içinde kendi yaptırdığı caminin masrafları ve görevli giderleri -Fatih Sultan Mehmet ve Akmesscidin tamiri. -Şeyh Bayezid, Şeyh Mustafa Karabaş ve Hüseyin Paşa Tekkeleri fukaraları için Ramazan ayında yemek bedeli. -Ceramıus Camii ve camiye giden kaldırımların tamiri. -Muhtelif yerlerde kaldırım tamiri, -Mekke ve Medine'ye surre gönderilmesi.	Osum ve Vilaşte (Vilabişte) nehirleri üzerinde Vetrik köyünde üç gözlü değirmen, Vekuç köyünde üç gözlü değirmen ve müstemilatları, Voyvodalar denen yerde bir dükkan
14	İbrahim Paşa b. Mehmed Paşa (Kaplanpaşazâde) (VGMA, d. 629: 675)	Evâsıt-ı Zilhicce 1217/13-22 Nisan 1803	-Akköprü mahallesinde bulunan medrese öğrencileri ve Kadiri Tekkesi fukarası ve tekkenin tamiri. -Mahmud Paşa Camii görevli giderleri -Muratçelebi Mahallesinde Hüseyin Paşa Camii tamiri, Hüseyin Paşa Tekkesi fukarası, -Akköprü Mahallesindeki saatin tamiri. -Vlayişte kenarında Sarayköprüsü civarındaki kaldırımların tamiri, Yukarıpazar'da Mahmutpaşa Validesinin yaptırdığı caminin tamiri, -Doştık köyünde yaptırdığı caminin tamiri ve görevli giderleri	Akköprü mahallesinde Vlayişte nehriyle dönen iki göz değirmen dört adet pirinç havanı ve dört adet enfiye havanı.
15	es-Seyyid Süleyman Paşa b. İbrahim Paşa (VGMA, d. 987: 141)	Evâsıt-ı Rebîulevvel 1242/12-22 Ekim 1826	-Değirmenleri geliri Bayezid Han Camii civarında Üsküdarlı Aziz Mahmud Hüdai halifelerinden Şeyh Bayezid Tekkesi tamiri, görevli giderleri ve dervişanın yeme içme masraflarına sarf olunacaktır.	Osum ve Zagoriye nehri üzerindeki dört göz değirmen.

Berat (Arnavud Belgradı) Vakıfları Üzerine Bir Değerlendirme

16	es-Seyyid Süleyman Paşa b. İbrahim Paşa (VGMA, d. 988: 147)	Evâsıt-ı Rebîulevvel 1242/ 12-22 Ekim 1826	Değirmenlerin geliri Berat'da Babakadı mahallesinde babasının yaptırdığı kendisinin yeniden tamir ederek ihya eylediği caminin bakım onarım ve görevli giderleri için sarf olunacaktır.	Arnavud Belgradı'na tabi Molla Kadızade Nahiyesinde Ferayıs köyünde Kanbaha nehri üzerinde iki göz değirmen.
17	Şeyh Mustafa Efendi b. Ali (VGMA, d. 988: 97)	22 Şevval 1285/5 Şubat 1869	Vakfedilen paranın neması Berat'a bağlı Timurince nahiyesi Şemizrek/Hemizrek-i Bâlâ köyünde Kontepesi adlı mahalde bulunan Şeyh Abbas kabri üzerine inşa eylediği türbe ile yanında yaptırdığı üç odalı zaviye/tekkenin masrafları ve dervişlerin ve müslüman fakirlerin yeme içme giderlerine sarf olacaktır.	4000 kuruş

Tablo 2. Vakfiyesine Ulaşılmayan Vakıflar

Sıra No	Vakfın (Vakıf Hayrat Eserin) Adı	Bulunduğu Mahalle
1	Şeyh Bayezid Efendi Zaviyesi (Celvetiyye Zaviyesi) (VGMA, d. 725: 314, 328)	Uzгурzâde Ahmed Mahallesi
2	Azize b. Murad Bey Zaviyesi Vakfı (VGMA, d. 725: 314, 327)	Muradçelebi Mahallesi
3	Hacı Mehmed Zaviyesi Vakfı (VGMA, d. 725: 329)	
4	Şeyh Abdi Tekkesi (VGMA, d. 1185: 435)	Muradçelebi Mahallesi
5	Karakasım Mahallesi Camii yanında Halvetiyye Tekkesi (VGMA, d. 1185: 437) (Tamamen harap olan Karakasım Mahallesi Camii Zübeyr b. Feyzi tarafından yeniden yapılmış ve minber konularak cami olmuştur (VGMA, d. 1185: 443).)	Karakasım Mahallesi
6	Mahmud Paşa b. Hüseyin Paşa Camii ve Eşi Rabia Hanım Medresesi (VGMA, d. 652/2: 81)	Vlayışte Mahallesi
7	el-Hâc Sinan Mahallesinde Mekteb (Mektep için Murad Ağa Zevcesi nakit para vakfetmiştir (VGMA, d. 1185: 433).) Ashâb-ı Hayrâtın bina eylediği medrese (VGMA, d. 1185: 441)	el-Hâc Sinan Mahallesi
8	Yeni Mekteb (Hacı Ali Bey bina etmiştir ve mektep için nakit para vakfetmiştir (VGMA, d. 1185: 435)	Atik Mahallesi
9	Sultan Bayezid Camii (VGMA, d. 403: 102) (Cami Mehmed Reşid Paşa tarafından tamir edilmiştir (VGMA, Def. 1185: 444)	
10	Akmescid Mahallesi Mescidi Vakfı (VGMA, d. 725: 321)	Akmescit Mahallesi
11	Uzгурzâde Ahmed Bey Camii Vakfı (VGMA, d. 725: 321) (Kurşunlu Camii (VGMA, Def. 1185: 434) Uzгурzâde Ahmed Bey Dekâkin Vakfı (VGMA, d. 403: 247) Uzгурzâde Ahmed Bey Tekkesi (Kurşunlu Camii Yanında (VGMA, d. 403: 248) Uzгурzâde (İzгурzâde) Ahmed Bey Mektebi (VGMA, d. 1185: 436)	Uzгурzâde Mahallesi
12	Delibiga Camii Vakfı (VGMA, d. 725: 324; d. 403: 98)	
13	Pabuççu (VGMA, d. 1185, 442) el-Hâc Süleyman Camii (VGMA, d. 725: 328) (Hurufat kaydında cami yanında Halveti Tekkesi olduğu kayıtlıdır (VGMA, d. 1185: 438, 442). Hacı Sinan Camii (VGMA, d. 725: 330), Pabûcî el-Hac Sinan Camii (VGMA, d. 1185: 442)	Pabuççular Mahallesi
14	Hüseyin Kâle Mescidi (VGMA, d. 725: 329)	Aynı mahalle
15	Baba Kadı Camii (VGMA, d. 725: 329) (İbrahim Paşa Camii (VGMA, d. 1185: 442))	
16	el-Hâc Yusuf Camii (VGMA, d. 1185: 439)	Babakadı Mahallesi
17	Tireli Alaeddin Mescidi (VGMA, d. 725: 329)	Kalenin alt tarafında

Mevlüt Çam

18	Kadripaşa Damadı İbrahim Paşa Mescidi (VGMA, d. 1185: 439)	Kale derununda
19	Koca Alaybeyi Camii (VGMA, d. 725: 330)	Güngörmez Mahallesi
20	Mandal Mehmed Bey Camii (VGMA, d. 725: 330)	
21	el-Hâc Veli Vakfı (VGMA, d. 725: 330)	Kale altında Hasan Ağa Mahallesi
22	Kocakasım Mahallesi Aşağı Camii (VGMA, d. 405: 8)	Kocakasım Mahallesi
23	Karaali Bey Mahallesi Mescidi (VGMA, d. 1185: 434, 436)	Karaali Bey Mahallesi
24	Akköprü Mevkiinde Mescid (VGMA, d. 1185: 436)	Akköprü Mevkisi
25	Kovânizâde Mehmed Efendi Eğitim için nüktü vakfı (İzğurzâde Ahmed Bey Camisinde (VGMA, d. 1185: 439)	
26	Debbağlar (Dericiler) Esnafı Cami ve Mektebi (VGMA, d. 1185: 439)	Debbağlar Mahallesi
27	Vakıf Mahallesi Camii (VGMA, d. 1185: 439)	Vakıf Mahallesi
28	Mustafa Çelebi Mescidi ve Nükudu Vakfı (VGMA, d. 1185: 441)	Muradçelebi Mahallesi
29	Hüseyin Gürâni Camii (VGMA, d. 1185: 442)	Mahkeme yanında

Tablo 3. Köylerdeki Vakıf Eserleri

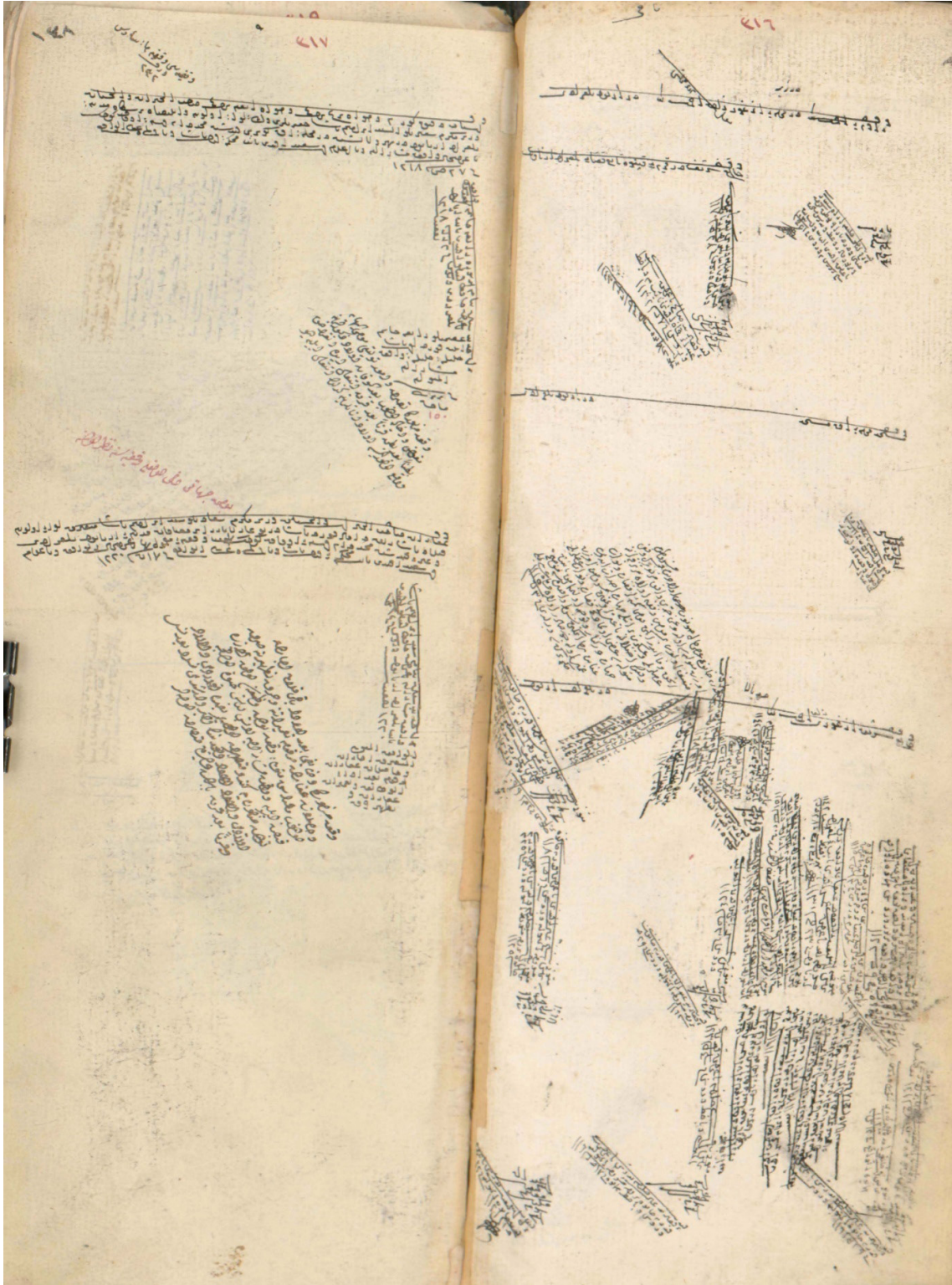
Sıra No	Vakfın (Vakıf Eserin) Adı	Bulunduğu Köy.
1	Fatma Hatun Mescidi (VGMA, d. 725: 328)	Dogtas (Doğtas) Köyü
2	Doğnas Köyü Camii (VGMA, d. 403: 243)	Dogtas (Doğtas) Köyü
3	Murad b. Aldulaziz Camii (VGMA, d. 401: 310)	Veriştas Köyü
4	Timur b. Süleyman Mescidi (VGMA, d. 725: 326)	Avanbilan Köyü
5	Urşun (Urşova) Köyü Camii (VGMA, d. 403: 224)	Urşun (Urşova) Köyü
6	Penderhundiye Köyü Camii (VGMA, d. 403: 247)	Penderhundiye Köyü (Berat)
7	Penderhundiye Köyünde Zaviye/Tekke (VGMA, d. 1185: 438)	Penderhundiye Köyü (Berat)
8	Korican (Gorican) Köyü Camii (VGMA, d. 404: 124)	Korican (Gorican) Köyü (Berat)
9	Mustafa Çavuş Camii (VGMA, d. 1185: 431)	Lparzam Köyü
10	el-Hac Süleyman Camii (VGMA, d. 1185: 431)	Mallakas Köyü
11	Kırmeder Köyü Mezarlık Mevkii Camii (VGMA, d. 1185: 431)	Kırmeder Köyü
12	Radostine Köyü Camii (VGMA, d. 1185: 431)	Malakas Nahiyesi Radostine Köyü
13	Çukadar Camii (VGMA, d. 1185: 431)	Malakas Nahiyesi Permür Köyü
14	Velogoşte Köyü Camii (VGMA, d. 1185: 432)	Velogoşte Köyü
15	Drenove Köyü Camii (VGMA, d. 1185: 431)	Drenove Köyü (Berat)
16	Ali Efendi Camii (VGMA, d. 1185: 433)	Drenove Köyü (Berat)
17	Ayşe b. Hüseyin Camii (VGMA, d. 1185: 431)	Klos Köyü (Elbasan)
18	Bobrad Köyünde Tekke (VGMA, d. 1185: 431)	Bobrad Köyü
19	Hlamerzi Köyü Camii (VGMA, d. 1185: 431)	Hlamerzi Köyü (Berat)
20	Istruman (Istkruban) Köyü Camii (VGMA, d. 1185: 431)	Istruman (Istkruban) Köyü
21	Karatar Köyü Kalıs Mahallesi Camii (VGMA, d. 1185: 432)	Karatar Köyü
22	Kreştani (Kreştan) Köyü Camii (VGMA, d. 1185: 432)	Kreştani (Kreştan) Köyü
23	Muhammed Ağa Camii (VGMA, d. 1185: 433)	Tayışdod Köyü
24	Asmoran Köyü Camii (VGMA, d. 1185: 433)	Asmoran Köyü
25	Behiroş Köyü Camii (VGMA, d. 1185: 433)	Mallahaster Nahiyesi Behiroş Köyü
26	Abdullatif Camii (VGMA, d. 1185: 433)	Kuryani (Goran) Köyü
27	Lokoli (Lokoloni) Köyü Camii (VGMA, d. 1185: 434)	Lokoli (Lokoloni) Köyü
28	Apas Köyü Camii (VGMA, d. 1185: 434)	Apas Köyü
29	Kamçişte Köyü Camii (VGMA, d. 1185: 434)	Kamçişte Köyü
30	Muhammed Efendi Camii (VGMA, d. 1185: 434)	Pelaska Köyü
31	İslam Ağa Mescidi (VGMA, d. 1185: 435)	Mempas Köyü
32	Hasan b. Haydar Mescidi (VGMA, d. 1185: 435)	Pişova Köyü

Berat (Arnavud Belgradı) Vakıfları Üzerine Bir Değerlendirme

33	Kerakar Köyü Mescidi (VGMA, d. 1185: 435)	Kerakar Köyü
34	Pistrovic köyü Camii (VGMA, d. 1185: 436)	Pistrovic Köyü
35	Ayşe Hatun Camii (VGMA, d. 1185: 436)	Bahtuş köyü
36	Velisuka Köyü Camii (VGMA, d. 1185: 436)	Velisuga Köyü
37	Zekeriyya Efendi Camii (VGMA, d. 1185: 436)	Taman Köyü
38	Panahogaz Köyü Camii (VGMA, d. 1185: 436)	Panahogaz Köyü
39	Karayis Köyü Camii (VGMA, d. 1185: 436)	Karayis Köyü
40	Hüseyin Hoca Camii (VGMA, d. 1185: 436)	Koserni (Koserani) Köyü
41	Balış Köyü Camii (VGMA, d. 1185: 436)	Balış Köyü
42	Gerbesi Köyü Camii (VGMA, d. 1185: 436)	Gerbesi Köyü
43	Hamce (Hamice) Köyü Camii (VGMA, d. 1185: 437)	Hamce (Hamice) Köyü
44	Rumes (Ravems) Köyü Camii (VGMA, d. 1185: 437)	Rumes (Ravems) Köyü
45	Mehmed b. Hasan Camii (VGMA, d. 1185: 437)	Bobza Köyü
46	Fovan Köyü Camii (VGMA, d. 1185: 437)	Fovan Köyü
47	Derviş Hüseyin Camii (VGMA, d. 1185: 438)	Kraşnik Köyü
48	Hasan b. Memişah Camii (VGMA, d. 1185: 439)	Kreştani (Kreştan) Köyü Orta mahallesi
49	Logab Köyü Camii (VGMA, d. 1185: 439)	Logab (Logap) köyü
50	Cafer Paşa Camii (VGMA, d. 1185: 439)	Korpan Köyü
51	Sinan Hoca Camii (VGMA, d. 1185: 439)	Korpan Köyü
52	Çurakan Köyü Şeyhhan (Şeyhhak) Mahallesi Camii (VGMA, d. 1185: 439)	Çurakan Köyü Şeyhhan Mahallesi
53	Muhtar Memi Camii (VGMA, d. 1185: 440)	Karpona Köyü
54	Süleyman Yeniçeri Camii (VGMA, d. 1185: 440)	Velişte Köyü
55	Felehte Köyü Camii (VGMA, d. 1185: 440)	Felehte Köyü
56	Jupac Köyü Camii (VGMA, d. 1185: 440)	Jupac Köyü
57	Periştan Köyü Camii (VGMA, d. 1185: 440)	Periştan Köyü
58	Davutoğulları Mustafa ve Abdurrahman Camii (VGMA, d. 1185: 440)	Kruşove Köyü
59	Markılıc Köyü Camii (VGMA, d. 1185: 440)	Markılıc köyü
60	Çavuş velidi Kaplan Camii (VGMA, d. 1185: 440)	Drenitas Köyü
61	Drenitas Köyü Camii (VGMA, d. 1185: 442)	Drenitas Köyü
62	Murad Çelebi Mehmed b. İbrahim Camii (VGMA, d. 1185: 441)	Yalparza Köyü
63	Bahtal Köyü Camii (VGMA, d. 1185: 441)	Bahtal Köyü
64	Kuçe Köyü Camii (VGMA, d. 1185: 441)	Kuçe Köyü
65	Cafer Sadık velidi Süleyman Camii (VGMA, d. 1185: 441)	Seliçika Köyü
66	Andernoviçe Köyü Camii (VGMA, d. 1185: 441)	Andernoviçe Köyü
67	Pojris Köyü Camii (VGMA, d. 1185: 442)	Malakas-ı Zır Nahiyesi Pojris Köyü
68	Mustafa Subaşı Camii (VGMA, d. 1185: 442)	Mimarbaşı Çiftlikleri köylerinden Kızam (Kıjam) Köyünde
69	Receb Ağa Camii (VGMA, d. 1206: 233)	Doraklık (Dorak) Köyü
70	Beris Köyü Mescidi (VGMA, d. 1220: 126)	Malkas Nahiyesi Beris Köyü
71	Ali Zora Camii (VGMA, d. 1220: 126)	Kıyak (Kayak) Köyü
72	Çirnoklave (Çirakof) Köyü Camii (VGMA, d. 1220: 126)	Çirnoklave Köyü
73	Sinan Efendi Vakfı (VGMA, d. 1185: 438)	Raşnik (Rojnik) Köyünde Abdusselam Çiftliği yanındaki kuyunun tamiri için aynı köyde bahçesini vakfetmesi

Belge 1. Arnavut Belgradı (Berat) Vakıflarına ait Hazine (Atik) kayıtları

Belge.2 Arnavud Belgradı (Berat) Vakıflarına ait Hurufat kayıtları

